מפניני הפרשה - מאמר

אפרים ומנשה

יוסף הצדיק הציג לפני אביו את שני בניו, את הבכור בכבורתו והצעיר כצעירותו: את מנשה הציג מימינו ואפרים משמאלו – "**ויקח יוסף את שניהם את אפרים בימינו משמאל ישראל ואת מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו**" (בראשית פרק מח' יג').

יעקב אבינו הודה שזהו סדר ראוי, שהרי, לא שינה את מיקומם. אבל, הפך את ידיו, שם ימינו על ראש הצעיר ושמאלו על ראש הבכור - "**וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שכל את ידיו כי מנשה הבכור**". (בראשית פרק מח' יג').

גם כאשר העיר יוסף את תשומת ליבו לכך, אמר לו: "**ידעתי בני ידעתי, גם הוא** (מנשה, הבכור) **יהיה לעם וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטן** (אפרים) **יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגויים**"

מה פישרה של פרשה זו ומה ליקחה? רבותינו מצאו בהם עולם ומלואו. הפסוק בתהלים קובע: "**מי האיש החפץ חיים, אוהב ימים לראות טוב. סור מרע ועשה טוב**" (תהלים לד' יג') - זו הדרך הסלולה.

בתחילה "סור מרע", ואחר כך "עשה טוב". "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים". אל תבנה על חולות נודדים, על בסיס רעוע, בתחילת בניה תחפור יסודות איתנים, כדי שהבניין התקיים.

לענייננו - בראש ובראשונה מדברים אנו על האדם הפרטי. הדרך הסלולה היא זו של יוסף הצדיק, "סור מרע" ואחר כך "עשה טוב". "מנשה" - לשון שכחה וריחוק, כלומר להתרחק מהרע בתחילה, ואחר כך "אפרים" - לפרות ולהרבות במעשים טובים.

גם יעקב אבינו הודה שזו דרך טובה ולא שינה את מיקומם. אבל בפועל, שיכל את ידיו, מדוע? – מפני שאם נמתין בבניין ובהתעלות עד למיגור הרע ולתיקון המידות, מי יודע אם נגיע אי פעם לעשיית הטוב.

לכן אמר ליוסף: "**ידעתי בני ידעתי**", ודאי שדרך זו טובה ונפלאה - "ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו". לכן למעשה, לכן אנו מתחילים ב "עשה טוב", "וישם את אפרים לפני מנשה".

חידוש זה השמיעונו רבותינו - בספרים הקדושים חידושי הרי"ם, זרע קודש, אהבת שלום, ועוד. ואכן, זו דרכנו: להרבות בשיעורי תורה, במעשי חסד, במצוות והאור מגרש את החושך, הטוב מנשל את הרע.

אבל לאור דבריהם, נתבונן ונראה שיעקב אבינו לא התיר, בשום פנים ואופן, לעסוק רק ב"עשה טוב" ולזנוח את ה"סור מרע". הוא לא שם ידו על אפרים לבדו! אכן, שם עליו דגש, הניח עליו יד ימינו אבל בו זמנית, באותה עת, הניח שמאלו על ראש מנשה!

אמנם, יש לשים דגש על שיעורי תורה, על תוספת מצוות, אבל בשום פנים ואופן לא להזניח, ולו גם באופן זמני, את תיקון המידות! את לימוד המוסר! את החתירה לשלימות אישית, לזיכוך ועידון!

גם אם הדגש הוא על "**עשה טוב**", חייבת השמאל, לפחות, גם אם בפחות כוח ומיומנות, להיות עם ה"סור מרע", להשגיח שלא לפגוע בזולת כהוא זה, להיזהר בכבודם! צא ולמד מה ארע בעשרים וארבע אלף תלמידי רבי עקיבא, שהתמקדו בתלמוד תורה, ב"**עשה טוב**", ולא תקנו את הרוע, לא נזהרו בכבוד חבריהם כדבעי!

בין אדם לחבירו

כאשר שני אנשים משוחחים ביניהם, ואדם שלישי צריך לשוחח עם אחד מהם, אל יפסיק את שיחתם ויקח את האדם שהוא נצרך לו, אלא ידחה את השיחה לזמן אחר, או ימתין בסבלנות עד שיסיימו.

במידה ורוצה הוא לומר לו רק כמה מילים, יבקש סליחתם על שהוא מפסיק אותם וימסור ויאמר בקצרה את מה שהוא צריך לומר וילך מהם. ועליו לדעת ולזכור, שהפסקת שנים משיחה ונטילת אחד מהם, מהווה עלבון מחפיר לאדם שנשאר דומם.

שואל ומשיב

שאלה: מי שחל יום פקודת השנה של פטירת אביו או אמו ביומי החול, ממתי צריך להתחיל לומר קדיש ועד מתי?

תשובה: עיקר מנהג אמירת הקדיש לעילוי נשמת ההורים הנפטרים, יסודתו בהררי קודש במדרשי חז"ל. במסכת כלה רבתי פרק ב', הובא מעשה ברבי עקיבא שסייע לאדם מת שסבל יסורים קשים בגיהינום, מפני שעבר על כל מצות התורה, ומצא רבי עקיבא את בנו...והלך ולימדו תורה וקריאת שמע ותפלה וברכת המזון, והעמידו בתוך הקהל ואמר קדיש וברכו את ה' המבורך, וענו הקהל אחריו, באותה שעה התירו את המת ופטרוהו מן הפורענות.

מעשה זה הובא גם בזוהר פרשת אחרי מות, באור זרוע הגדול חלק ב' - נ', ובמחזור ויטרי חלק א' - קמד: וכן כתב מרן הבית יוסף יורה דעה סימן שעו'.

וכתב הרמ"א בדרכי משה, שכן כתב רבינו בחיי. ורבינו חיים ויטאל בשער הכוונות דרוש הקדיש כתב בשם רבינו האר"י ז"ל, שטעם אמירת הקדיש אינו רק כדי להציל נפש הנפטר מדינה של גיהנם, אלא מועיל הוא להכניסו לגן עדן ולהעלותו ממדרגה למדרגה, ולכן גם בשבתות וימים טובים שהרשעים מוצאים בהם מנוחה, ואין דנים אותם בגיהנם, צריך לומר הקדיש. ושכן נהג האר"י ז"ל. כל זה נשען על יסוד דברי חז"ל סנהדרין קד. ברא מזכה אבא.

בספר "שלמי צבור" קצ: כתב, שיש לומר הקדיש משבת שלפני יום פטירת האב והאם, לפי שעיקר עליית הנשמות העולות מדרגה אחר מדרגה בגן עדן הוא בשבת שלפני יום הפטירה, כמבואר בזוהר. ובשו"ת רב פעלים חלק ב' – יד' כתב, שהואיל ובאמירת הקדיש גורם נחת רוח לנשמת הוריו, המחסר אפילו קדיש אחד, נחשב למזלזל בכבוד אביו ואמו הנפטרים, וחובה לאומרם כולם, ואין כבוד גדול לאב ואם הנפטרים יותר מאמירת קדיש.

סיכום: מנהג הספרדים שאם חל יום פטירת אב ואם באמצע השבוע, להתחיל לומר קדיש מליל שבת עד אותו היום. ואם חל יום הפטירה בשבת, נכון להתחיל מליל שבת הקודם, עד השבת שחל בו יום הפטירה. ומנהג יהודי אשכנז לומר קדיש ביום הפטירה בלבד. (עפ"י יחווה דעת ה' – נט')

מפניני הפרשה - רעיון

"אש חמתי בעת מושלה בי"

"שמעון ולוי אחים: ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה..."רש"י: פירש שאפילו בשעת תוכחה לא קילל אותם אלא את אפם משום שהכעם הוא המוקד לכל העבירות החמורות , וכמו שאמרו "כל הכועס כל מיני גיהנום שולטים בו".

מידת הכעס הינה המגונה בין המידות והיא מוגדרת עפ"י חכמי הקבלה לאבי אבות הטומאה ואפילו אם הוא נביא הנבואה מסתלקת ממנו. וכמו שמצינו אצל אלישע שכעס על יהורם מלך ישראל ונסתלקה ממנו הנבואה עד שלקח מנגן ושמח והזרה אליו רוח הקודש. והרמב"ם כתב שבמידה זו צריך ללכת לקצה האחרון ולא יכעס אפילו על דבר שצריך לכעוס.

רבותינו מגלים לנו שאליאב - אחיו הגדול של המלך דוד היה ראוי למלוכה על כל ישראל, ובגלל הכעס החליט הקב"ה לתת המלוכה לדוד המלך שהיה עניו ושפל דרך, ולמרות כל מה שעשו לו לא כעס ולא הקפיד ומכאן למדו חז"ל שאפילו נפסקה גדולה משמים לאדם, על ידי הכעס היא נלקחת ומונעין ממנו הגדוה. מספרים על בעל התניא זצ"ל שעה אשר היתה לו סיבה לכעוס היה לוקח מהספריה שולחן ערוך יורה דעה ויושב ללמוד את כל הלכות עבודה זרה, כששאלוהו תלמידיו לפשר הדבר, הסביר להם שבגמרא דימו את הכועס לעובד עבודה זרה ובהיות שכאשר הוא עומד לכעוס, צריך הוא להיתר מיוחד וצריכים ללמוד הפוסקים, ואז כשגומר ללמוד נרגע הוא ומימלא כך ניצל מהכעס. וכבר הזהירונו חז"ל (ברכות יט') לא תרתח ולא תחטא כי הכעס יכול להביא את האדם לתוצאות שליליות ולמעשים חמורים. וכתב הראשית חכמה בשם חכם אחד שאמר "התהלכתי על גחלים ונכנסתי בתוך השלהבת ולא שרפתני כמו אש חמתי בעת מושלה בי" והדברים מדברים בעד עצמם.



נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

החייל רס"ר גלעד בן דניאל ושרית אלמליח הי"ד

ויקטור בן שרינה תמאם ע"ה | שמעון בן שלום ושרה גרייידי ע"ה | רחל בת סוליקא דנינו ע"ה | רבקה פרי בת ג'ונג'ון תפילין ע"ה

ראובן חיים בן מעודה התוכה ע"ה | שלום בן שלום כתריאל ע"ה | רבקה בת הרב צדוק ז"ל | קטי קדן בת מילי בונומו ז"ל

ויקטור חיים בן מיה חדד ז"ל | פרחה (פאני) בת סעדה מיארה ז"ל

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

הרב אבירם אברהם בן זיוה חריב הי"ד

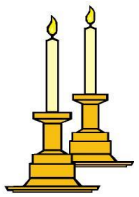
בס"ד י' לחודש טבת ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גליון מספר 14
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת ויחי
מפטירים

"ויקרבו ימי דוד למות"
(מלכים א' פרק ב' - א')



חשמונאים (שעון חורף)

כניסת השבת: **16:36**
יציאת השבת: **17:35**
זמן רבנו תם: **18:06**

גילוי תפילין של ראש - עפ"י פסיקת מרן בש"ע ופוסקים האחרונים

מקור בתלמוד

בברייתא במסכת ברכות ו. וכן במסכת מנחות לה: מובא שיש סגולה גדולה בתפילה של ראש: "...'וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָ' (דברים כח, י) – **תניא, ר' אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש**".

מפרש רש"י: שם ה' נקרא עליך אלו תפילין של ראש - שכתוב בו רוב השם ש"ן ודל"ת.

מה הסגולה המיוחדת שיש בתפילה של ראש שלא קיימת בתפילה של יד? מפירוש רש"י עולה שהמיוחד בתפילה של ראש הוא שיש בה רוב אותיות השם: ש"ן ודל"ת, לעומת תפילה של יד שאין בהן אלא אות אחת: י"ד. 'שם ה" שנקרא עליך מתקיים יותר בתפילין של ראש מבתפילין של יד.

תוספות

אולם התוספות ד"ה אלו מבארים שהסגולה בתפילה של ראש היא שהיא גלויה ונראות, בניגוד לתפילין של יד שמוסתרות. ויש בזה חידוש הלכתי.

פסיקה להלכה בשו"ע

מרן בשו"ע סימן כז' סעיף יא' פסק עפ"י התוספות, אלא שלא פסק זאת בלשון חיוב, אלא כת "**טוב להיותם גלויים**", ונראה שפסק כך משום שחידוש זה מופיע רק בתוספות ולא מוזכר בראשונים, וגם התוספות עצמם לא כתבו שזוהי חובה: "...**תפילין של ראש טוב להיותם גלויים ונראים, אבל תלמיד בפני רבו אין דרך ארץ לגלות תפילין בפניו. הגה: ובשל יד אין להקפיד אם הם גלויים או מכוסים. ונראה לי דעכשיו שאין מניחים אלא בזמן ק"ש ותפילה, אפילו תלמיד לפני רבו יכול לגלות אף בשל ראש, וכן המנהג שלא ליזהר.**

בן איש חי

בבן איש חי שנה ראשונה פרשת חיי שרה, כתב במעלת התפילה של ראש: "...**והיינו כי תפילין של ראש הוא סוד האצילות, עלה אתמר וכבודי לאחר לא אתן, שאין מגע לקליפה שם ולכך הם נכנעים יותר מתפילין של ראש שלובשים ישראל...**"

המקובלים הכריעו, וכתבו שתפילין של יד תהיינה מכוסות תמיד, ואילו תפילין של ראש – של רש"י מגולות, ושל ר"ת מכוסות.

סיכום: את הפסוק "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָ", דרשו בגמרא רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. ולכן כשמניחים אותם, טוב שיהיו גלוים ונראים, ותפילה של יד תמיד מכוסה.

זמן חליצת התפילין

בית יוסף

בזמן חז"ל רבים לבשו את התפילין בכל היום ורק לקראת הערב חלצו אותם. ב'בית יוסף' בסימן כה' כתב שבזמננו נוהגים לחלוץ את התפילין לקראת סוף תפילת שחרית. נראה שכך הנוהג מפני שאנו חוששים לקדושת התפילין. "...**ועכשיו נהגו העולם להניח תפילין עליהם עד אחר קדושת ובא לציון...**"

בהמשך ציין ששמע סברה שבהסרתם נכון לומר: "**יהי רצון מלפניך שנשמור חוקיך ומצותיך**" ודחה סברה זו. כמו כן, מוסיף ה 'בית יוסף' שביום שמוציאים ספר תורה, יש לחלוץ אותם אחרי החזרת ספר התורה למקומו בהיכל.

פסיקה להלכה בשו"ע

וכן פסק מרן בשולחן ערוך בסימן כה' - יג', שהמנהג לחלוץ את התפילין אחרי קדושת "ובא לציון" וביום שמוציאים ספר תורה, אחרי החזרת הספר להיכל. והוסיף שהמנהג על פי הקבלה לחולצם אחרי קדיש יתום: "**נהגו העולם שלא לחלוץ תפילין עד אחר קדושת ובא לציון (ישעיה מז, יא). ויש מי שכתב על צד הקבלה שלא לחלוץ עד שאמר בהם שלש קדושות וארבע קדישים, דהיינו לאחר קדיש יתום, וכבי נוהגים המדקדקים. וביום שיש בו ספר תורה, נוהגים שלא לחלצם עד שיחזירו ספר תורה ויניחוהו בהיכל**".

הרמ"א כתב בהגה שלפי מנהג האשכנזים, שמחזירים ספר תורה לפני קדושת "ובא לציון", אין שינוי בזמן חליצת התפילין כאשר יש ספר תורה.

"**הגה: והיינו במקום שמכניסין התורה לאחר ובא לציון גואל, אבל לפי מנהג מדינות אלו שמכניסים התורה מיד לאחר הקריאה, אין לחלצם רק כמו בשאר ימים. ביום ראש חודש, חולצים אותם קודם תפלת מוסף**".

סדר חליצתן

פסיקה להלכה בשו"ע

מרן פסק להלכה בשו"ע סימן כח' - ב', עפ"י המקורות שהובאו בגיליונות קודמים, שיש לחלוץ את התפילה של ראש לפני התפילה של יד. כמו כן כותב מרן שיש לחלוץ את התפילה של ראש מעומד, ולהניחה בנרתיק למטה ושל יד למעלה, כדי שכאשר יניחם שוב, יפגוש את של יד תחילה.

"**תפילין של ראש חולץ תחילה, משום דכתיב 'וחיו לטוטפות בין עיניך' - כל זמן שבין עיניך יהיו שתים. צריך לחלוץ תפילין של ראש מעומד. ויניח בתיק של ראש ועליו של יד, כדי שכשיבא להניחם יפגע בשל יד תחילה**".

משנה ברורה

במשנה ברורה ס"ק ו' כתב שלמעשה סדר חליצת התפילין הוא כסדר הנחתם. לכן לנוהגים להניח תפילה של יד מיושב ותפילה של ראש מעומד כמובא ברמ"א סימן כה' – יא', (כך נהגו הספרדים) יש לחולצן גם כן ולנוהגים להניח את שתיהם מעומד כך נהגו האשכנזים), חולצים גם את שתיהם מעומד.

סיכום: חולצים התפילין אחר קדושת: "ובא לציון" וביום שמוציאים ספר תורה, אחרי החזרת הספר להיכל, ועפ"י הקבלה לחולצם אחרי קדיש יתום. ויש לחלוץ את של ראש תחילה ואחר כך את של יד.

פינת העורך

על הפסוק "**ויברך את יוסף ויאמר...**" (פרק מח' – טו') קשה - התורה מציינת שיעקב מברך את יוסף, ובפועל יעקב מברך את בני יוסף, ולא את יוסף עצמו?!! נראה לומר עפ"י הש"ה הקדוש שאין ברכה גדולה לאבא ולאמא מאשר הברכה שיהיו בניו ובנותיו טובים ומוכשרים.

ברכות מכל הלב

מזל טוב וברכות מעומק הלב לבחור היקר אליה בן אסתר ורוני פוזיילוב הי"ו ולסבא מלכיאל ולסבתא שרה הי"ו וכל בני משפחתו לרגל הגיעו למצוות.
יהי רצון שיוצר המאורות יאיר את דרכך, וישלה ברכה והצלחה בכל מעשי ידך לטובה ותזכה לעבוד את ה' בשמחה ונחת ומתוך אהבת תורה ויראת שמים ותמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לאיתי ורויטל בשארי הי"ו לרגל אירוסי בתם יעל הי"ו עם בחיר אלחנן שרעבי הי"ו ברכות גם לסבא היקר ר' שמעון דנינו הי"ו - יהי רצון מלפני שוכן מרומים שיזכו לחופתם בקרוב ויזכו להקים בית נאמן וכשר בישראל המושתת על יסוד איתנים של אהבה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

מאיזה כמות מברכים ברכה ראשונה ואחרונה

מקור בתלמוד

בגמרא במסכת ברכות דף לח: במסגרת הדיון בשאלה מה מברכים על "שלקות" הובא שרבי יוחנן אכל "זית מליח" ובירך עליו גם ברכה ראשונה וגם ברכה אחרונה.

בהמשך שואלת הגמרא, כיצד יתכן שרבי יוחנן בירך על "זית מליח" ברכה אחרונה, הרי כאשר מוציאים את הגרעין, מידת הגרעין היא פחות מ"כזית" ואין מברכים ברכה אחרונה על אכילת פחות משיעור "כזית". הגמרא משיבה שלצורך ברכה אחרונה צריך שיעור כזית בינוני ולא כזית גדול.

"אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: רבי יוחנן היכי מברך על זית מליח? כיון דשקילא לגרעיניה בצר ליה שיעורא! - אמר ליה: מי סברת כזית גדול בעינן? כזית בינוני בעינן (והא איכא), וההוא דאייתו לקמיה דרבי יוחנן - זית גדול הוה, דאף על גב דשקלוה לגרעינותיה פש ליה שיעורא..."

מפרש רש"י:

בצר ליה שיעורא - וגבי ברכת פירות הארץ אכילה כתיבה, ואכילה בכזית. כזית שאמרו - לענין שיעור כל אכילות.

תוספות

התוספות שם בד"ה "בצר ליה שיעורא" מדגישים שרק לגבי ברכה אחרונה צריך שיעור אכילת כזית, אבל ברכה ראשונה יש לברך גם על אכילה של פחות כזית: **"בצר ליה שיעורא - היינו דוקא בברכה שלאחריו דבעינן שיעור אבל בברכה שלפניו אפילו פחות מכשיעור, דאסור ליהנות בעולם הזה בלא ברכה בין לעניין אכילה בין לעניין שתיה..."**

ריי"ף

וכן פסק הריי"ף במסכת ברכות דף כז: שצריך לברך ברכה ראשונה גם על אכילה של פחות כזית, משום שאסור לאדם ליהנות מהעולם הזה בלי ברכה.

"כזית בעי ברכה תחילה וסוף אבל היכא דליכא כזית בעי ברכה שאסור לאדם ליהנות מן העולם הזה כלום בלא ברכה ולבסוף לא בעי ברכה".

רבינו יונה

רבינו יונה בפירושו על הריי"ף במסכת ברכות דף כז. כתב: **"ובפחות מכזית לא היה לו לברך אלא לפניו ברכת שהכל כדי שלא יהנה מן העולם הזה בלא ברכה..."** ומשמע שלדעתו על אכילת פחות משיעור כזית ממאכל, אמנם יש לברך ברכה ראשונה, אבל אין לברך את ברכה המיוחדת לאותו מאכל, אלא ברכת "שהכל".

אני ראיתי את רבי יוחנן שאכל כזית מליח ובירך עליה תחלה וסוף. ובגמרא פריך למה בירך עליו לבסוף והלא כשהוציא הגרעין (דף לט.) לא ישאר שם שיעור כזית ובפחות מכזית לא היה לו לברך אלא לפניו ברכת שהכל כדי שלא יהנה מן העולם הזה בלא ברכה אבל לבסוף לא היה לו לברך ומתרצינן דהכא בזית גדול עסקינן שאפילו בלא הגרעין יש בו שיעור דבזית בינוני יש לנו לשער דתנן זית שאמרו לא קטן ולא גדול אלא בינוני וזהו אגורי

ספר כלבו

בספר כלבו בסימן כד', אחרי שכתב שיש אומרים שעל אכילת פחות משיעור כזית ממאכל, אין לברך ברכה ראשונה את הברכה המיוחדת לאותו מאכל, אלא ברכת "שהכל", ציין שמצא בשם רב אחא גאון, שעל אכילת פחות משיעור כזית ממאכל, אין לברך ברכה ראשונה כלל.

"...ויש אומרים דעל פחות מכשיעור אינו מברך רק שהכל דברכת הנהנין היא, ובשם רב אחא גאון ז"ל מצאתי דעל פחות מכשיעור אין צריך לברך אפילו שהכל".

רא"ש

הרא"ש במסכת ברכות פרק ו' סז' כתב שעל אכילת פחות משיעור כזית ממאכל, יש לברך ברכה ראשונה, אבל ציין אם יש לברך את הברכה המיוחדת לאותו מאכל, או לברך ברכת "שהכל".

"אמר רבי חייא בר אבא אני ראיתי את רבי יוחנן שאכל זית מלוח ובירך עליו תחלה וסוף, אמר ליה רבי ירמיה בר אבא לרבי זירא האי זית מלוח כיון דשקלתיה לגרעיניתיה בצר ליה שיעורא. אברכה אחרונה קבעי אבל ברכה ראשונה אפילו כל דהו מברך, דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה".

רמב"ם

הרמב"ם בהלכות ברכות פרק ג' בהלכה יא' פירט על מה מברכים ברכת המזון כברכה אחרונה ועל מה מברכים מעין שלוש כברכה אחרונה, ובהלכה יב', כתב שעל אכילת פחות מכזית ממאכל מברכים עליו ברכה ראשונה את הברכה המיוחדת לאותו מאכל: **"כל שמברכין עליו בתחילה המוציא מברכין לאחריו בסוף ברכת המזון כסדרה ארבע ברכות, וכל שמברכין עליו בתחילה בורא מיני מזונות מברכין בסוף לאחריו ברכה אחת מעין שלש חוץ מן האורז". "במה דברים אמורים שאכל מכזית ולמעלה אבל אכל פחות מכזית בין מן הפת בין משאר אוכלין, והשותה פחות מרביעית בין מן היין בין משאר משקין, מברך בתחילה ברכה הראויה לאותו המין ולבסוף אינו מברך כלל".**

פסיקת הטור

הטור בסימן רי' פסק: **"ברכה ראשונה אין לה שיעור שעל כל הדברים מברכים לפניהם בכל שהו שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה"**, אבל לא הדגיש שמברכים את הברכה המיוחדת לאותו המין.

פסיקה להלכה בשו"ע

מרן בשו"ע בסימן רי' סעיף א' פסק שעל אכילת פחות מכזית ממאכל, מברכים את הברכה ראשונה המיוחדת לאותו מאכל. עוד פסק, שכדי לא להיכנס לספק ראוי לא לאכול דבר שהוא כברייתו ששיעורו פחות מכזית.

"האוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלים, והשותה פחות מרביעית בין מיין בין משאר משקים, מברך תחילה ברכה הראויה לאותו המין, ולאחריו אינו מברך כלל, ויש מסתפקים לומר שעל דבר שהוא כברייתו, כגון גרגיר של ענב או של רימון, שמברכין לאחריו אף על פי שאין בו כזית, לכך נכון ליזהר שלא לאכול בריה פחות מכזית.

הגה: ולא מקרי בריה אלא אם אכלו כמות שהוא, אבל אם לקח הגרעין ממנו, לא מקרי בריה (הר"י פרק כיצד מברכין ובית יוסף בשם רשב"א), ויש מסתפקים עוד בברכה אחרונה של יין אם מברכין אותה על כזית; לכן טוב ליזהר שלא לשתות (אלא) פחות מכזית, או רביעית.

משנה ברורה

במשנה ברורה בסימן רי' ס"ק א' פירט את הצירופים השונים לכזית או לרביעית לברכה אחרונה, אחד הדברים שכתב הוא שלחם השרוי במשקה, המשקה הבלוע בו נחשב לאוכל ומצטרף לכזית לברכה אחרונה.

"...כל האוכלין מצטרפין לכזית לברך עליהן ברכה אחרונה הראויה להן...אכל חצי זית משבעת המינין וחצי זית אחר מברך אחריהן בורא נפשות רבות, והוא הדין כשאכל חצי זית פת וחצי זית מדבר שמברכין בורא נפשות רבות מברך בורא נפשות רבות וכל המשקין מצטרפין לרביעית האוכל והשותה (דהיינו שאכל פחות מכזית ושתה פחות מרביעית) אין מצטרף אפילו לענין בורא נפשות רבות. ציר שעל גבי ירק מצטרף לכזית דכל אכשורי אוכלא (משקה הבא למתק אוכל) אוכלא הוא והוא הדין בפת השרוי במשקה או ביין או ברוטב אבל אם אכל הפת עם הרוטב בלא טבול..."

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

בתהלים פרק ב' פסוק א': **"למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק"** - המלבים העלה שאלה - אחרי שדוד המלך ע"ה ביאר בסוף פרק א' שאובדן הרשע שהוא כמוץ נידף ברוח ותקוותו היא רק בשמירה ונטירה לצדיק – אם כן, למה רגשו גוים למרוד במשיח ה' ובישראל עמו.

מדוע הם "רגשו" - כלומר שהתחברו ונקשרו יחד נגד ה' - לפרוק את עול הדת - שבע מצות בני נוח וגם לפרוק מהם עול מלכותו ועבודתו.

ולגבי פסוק ג' "ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבתימו" מבאר מלבי"ם **"שעבותות, הם חזקות יותר ממוסרות, שהם מוסרות הקלועים יחד ואי אפשר לנתקם"** לכן הם אומרים: **"מוסרות החלושים ינתקו ועבותות החזקים ישליכו מעל צואריהמו, וזה בין בעניין הדת שמצות שאין להם טעם ויכולים להשיב עליהם יבטלום, ומצות השכליות החזקות בטעמם ישליכו אחרי גיום, ובין בענין העבדות יפרקו עולו, ודברים שנשבעו עליהם והתחייבו בברית ושבועה, יפרקו מעל צוארם במרד ובחפר אלה וברית".**

ולגבי פסוק ד': **"יושב בשמים ישחק אדני ילעג למו"** – שיושב שמים הקב"ה, אינו מעניש: **"...יתיצבו מלכי ארץ וכל זאת יושב בשמים ישחק ואינו מענישם?** – ובהמשך מסביר מדוע? **"משיב מה שיושב בשמים ישחק הוא כי בזה ילעג למו, ורוצה לומר על פי מה שאמרו, טוב כעם משחוק - טוב כעם שהקב"ה כועס על הצדיקים בעולם הזה משחוק שהקב"ה משחק על הרשעים"** שאמנם לרשעים נראה שה' שוחק עימהם ואינו כועס עליהם, בסוף הם יקבלו את עונשם באופן פתאומי כאשר תגדש סאתם: **"...כי השחוק יש לו ענין מיוחד מכל המידות - שכל המידות לא יתראה שינוי בין הפועל והמתפעל, הפועל יכעס והמתפעל יקבל עונש, הפועל ירחם והמתפעל ירוחם. לא כן השוחק על רעהו, הפועל שוחק ונדמה שטוב לבו, והמתפעל יקבל בושה וכלימה, ועל כן המשיל בזה את הצלחת הרשעים, שהגם שנראה שה' שוחק ואינו כועס עליהם, הם מקבלים בזה אך כלימה וחרפה במה שיגדל ענשם פתאום כשיתמלא סאתם, כמ"ש בושם אמכם מאד וכו' הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה, וזה שאמר מה שנראה שיושב בשמים ישחק ואינו מעניש הוא מצד שילעג למו..."**

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שעל ידי המשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית. ביאר המלבים ששלמה המלך קובע שספרו מתאים ומועיל לכל סוגי בני האדם.

את פסוק ט': **"כי ליית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך"** פירש מלבי"ם כשיש חיבור בין חוכמת התורה והמוסר, הרי הם כתכשיט לראש – המחשבה ולצואר – כוח הדיבור.

לכן לגבי פסוק י': **"בני אם יפתוך חטאים אל תבא"** מפרש מלבי"ם שזו חוכמת המוסר ששיאמר האב לבנו - שכאשר ירצה האב להורות לבנו ההנהגה בחכמה, הרי הוא מתחיל מדבר פשוט שטעמו גלוי ומבואר ומושג אפילו לנער קטן בידיעה ברורה – לדוגמא שלא ילך בחבורה עם רוצחים לרצוח נפשות ולגזול, שזה נודע לכל, אם מצד חומר עניין הרצח שהוא נגד טבע האדם, אם מצד הסכנה שיש בו כי בנפשו הוא.

ולכן בדברים כאלו מתחיל האב בלמדו מוסר לבנו הקטן להסביר לו את העניין של דרך הסכלות וכמה רעה היא עבורו, שהמלמד יתחיל בדבר פשוט ומבואר, ומזה יעלהו בלמודו שלא ישמע לפיתוי חטאים בשום דבר, ולכן הקדים אם יפתוך חטאים אל תבא, שהיא אזהרה שלא ישמע להם כי פתוייהם הם נגד חקי החכמה, ויסביר לו במשל מפתוי הרציחה.

"בני אם יפתוך חטאים, זה המוסר יאמר האב לבנו, שכאשר ירצה להורות לו ההנהגה בחכמה, יתחיל מדבר פשוט שטעמו גלוי ומבואר ומושג אף לנער קטן בידיעה ברורה, כמו שלא ילך בחבורה עם רוצחים לרצוח נפשות ולגזול, שזה נודע לכל, אם מצד חומר ענין הרצח שהוא נגד טבע האדם, אם מצד הסכנה שיש בו כי בנפשו הוא.

ולכן בזה יתחיל האב בלמדו מוסר לבנו הקטן להסביר לו הענין של דרך הסכלות ורוע ענינה, שהמלמד יתחיל בדבר פשוט ומבואר, ומזה יעלהו בלמודו שלא ישמע לפיתוי חטאים בשום דבר, וע"כ הקדים אם יפתוך חטאים אל תבא, שהיא אזהרה שלא ישמע להם כי פתוייהם הם נגד חקי החכמה, ויסביר לו במשל מפתוי הרציחה:



שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. מה ביקש יעקב מיוסף שיכטיח לו?

א. שישמור היטב על אחיו. ב. שיסלח לאחיו על שמכרו אותו.

ג. שלא יקברהו במצרים, אלא בארץ ישראל. ד. אף תשובה לא נכונה.

2. מי הם האנשים הגדולים וחשובים שיצאו מבנימין?

א. שאול המלך ואהוד בן גרה השופט. ב. שמואל הנביא ויהושע בן נון.

ג. מרדכי היהודי ואסתר המלכה. ד. שאול המלך ושמשון הגיבור.

3. מה השביע יוסף את אחיו לפני פטירתו?

א. שיטפלו בבניו היטב וידאגו לצורכיהם. ב. שלא ישאו נשים נוכריות.

ג. שיעלו את עצמותיו ממצרים כשה' יפקוד אותם. ד. א' וב' נכונות.

שאלה עפ"י פירוש האיבן עזרא - כיתות ד' עד ח'

7. למה הכוונה "וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם" (פרק נ')?

א. נשאו וקברו אותו במקום שציווה. ב. שמרו על מורשתו גם אחרי מותו.

ג. הקפידו על כך שרק בניו ישאו את מיטתו. ד. תשובות א' וג' נכונות.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. "יעקב נתן ליוסף את העיר שכם "וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם..." - בזכות מה?

א. מרוב אהבה אליו. ב. בזכות שהוא טורח ומתאמץ בקבורתו.

ג. הוא בכורו מרחל אשתו האהובה. ד. תשובות ב' וג' נכונות.

5. אחי יוסף אומרים לו שיעקב ציווה שיסלח להם, מתי ציוה יעקב?

א. לפני שירדו למצרים. ב. מיד כשפגש את יוסף.

ג. קצת לפני פטירתו. ד. יעקב לא ציווה, הם שינו מפני השלום.

6. מדוע התחזק יעקב לשבת על המיטה כשהגיע אליו יוסף? (פרק מח')

א. לרצותו לפני שמבקש ממנו לקוברו בחברון. ב. לראות אותו טוב יותר.

ג. צריך לחלוק כבוד למלכות. ד. רצה לברך אותו ברוח הקודש.

שאלה עפ"י פירוש הרמב"ן - כיתות ד' עד ח'

8. באיזה מקום בארץ ישראל ביקש יוסף מבני ישראל שיקברו? (פרק מט')

א. במערת המכפלה. ב. בדרך אפרת ליד קבר רחל אימו.

ג. בשכם, החלק הנוסף שקיבל מיעקב. ד. בכל מקום שירצו.

ברכות והודעות

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות ללימוד תורה משמעותי וחווייתי לקראת בר מצוה או בת מצוה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות ללימוד תורה משמעותי של אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941